

VAZ O PRAVDI

Kasim Dobrača

POST JE TAKVA I ŠTIT

Zijad Ljevaković

Sažetak

Vjersko-prosvjetni rad i obrazovni proces u džamijama odvijao se kroz nekoliko različitih oblika. Hutba (službeni govor) i vaz (opće predavanje) bili su najčešći oblici prosvjeđivanja. U Bosni i Hercegovini decenijama se njegovala, čuvala i prakticirala forma vaza kao legitimna forma vjersko-prosvjetnog rada. Ovdje donosimo dvije vrste vaza: muderrisa Kasim ef. Dobrače, održan u Carevoj džamiji u Sarajevu, u mjesecu ramazanu 1975. godine, te ramazanski vaz pod nazivom *Post je takva i štit*, muderrisa Zijad ef. Ljevakovića, direktora GHB medrese i dugogodišnjeg vaiza Begove džamije u mjesecu ramazanu

VAZ O PRAVDI

(Careva džamija, Sarajevo, ramazan 1975. godine)

Vaz je objavljen u knjizi Kasim Dobrača Vazovi II, 2012., Sarajevo, priredio Ferid Dautović

Prošlog petka ovdje smo počeli tumačiti kur'ansko aje koje govori o značaju ramazana i o Kur'anu. Tom prilikom čuli smo gdje se u ajetu kaže za ramazan da je to mjesec u kome je počela objava Kur'ana. U tome je naročiti značaj ovog mjeseca. Za Kur'an se kaže da je to putokaz pravog puta, jasni dokaz koji dijeli istinu od zablude. Kako se vidi iz ovoga ajeta, postoji uska veza između ramazana i Kur'ana. Zato mi posteći ramazanske dane izražavamo svoje poštovanje prema ovome mjesecu a u ramazanskim danima učimo Kur'an više nego u drugo vrijeme. U prošlom vazu pokušali smo objasniti i bar donekle osvijetliti kur'anski smisao riječi: **putokaz pravoga puta i dokaz koji dijeli istinu od zablude**. Te pojmove trebamo pravilno shvatiti da bismo se uvjerali da je Kur'an, zaista, putokaz pravog puta, da je Kur'an to što sam o sebi kaže. Da bi smo shvatili smisao i značenje ovih izraza i cijelog Kur'ana dužni smo izučavati i proučavati Kur'an. Možemo zaključiti da nam Kur'an, zaista, pruža najbolji način i pravila kako da se oslobodimo raznih duhovnih slabosti, bolesti i grijeha koji pojačavaju naše duhovne slabosti i nedostatke. Ta kur'anska pravila data su u cijelom Kur'anu, a ukratko su sadržana u ajetu kojeg smo također prošli put citirali i kratko preveli. To je ajet gdje Allah, dž.š., kaže: **Allah vam naređuje, stavlja vam u dužnost pravdu, dobročinstvo i pomoć bližnjem, a zabranjuje vam nevaljaštine i grijeha, zabranjuje sve što je prezreno i međusobno nasilje**.

Iskustva ljudi kroz život i istoriju pokazala su da su ove vrijednosti koje Kur'an preporučuje čovječanstvu nužne i neophodne za sređivanje i uređenje ljudskog, društvenog i privatnog života. Zato umni ljudi koji brinu za budućnost čovječanstva i za sreću ljudi na ovom svijetu preporučuju i predlažu sva ova pravila. Ali, kur'anske vrijednosti i njegova pravila za nas imaju poseban značaj, imaju prednost u odnosu na sva druga znanja zato što su to kur'anska pravila, vjerska pravila. Kao takva ona imaju jači uticaj na duše ljudi. Ako je nešto korisno za ljude, onda nimalo ne smeta to što određeni princip na sebi nosi vjersko obilježje. Prednost kur'anskih pravila za život ljudi, naprimjer,

prednost kur'anske pravde o kojoj smo ukratko kazivali, očita je sa više strana. Prvo, kako rekosmo, zato što su ta pravila utemeljena na vjeri. Drugo, zato što je kur'anska pravda općenita. Kur'anska vizija pravde obuhvata uređivanje čovjekovih odnosa prema samom sebi, regulisanje njegovih odnosa prema njegovoj porodici, sređivanje njegovih odnosa prema društvu i odnosa društva prema pojedincu. U ovoj viziji pravde i pojedinac ima prava koje društvo, zajednica treba da mu zajamči i osigura. Pored toga, kur'anska pravda je potpuna, istinska pravda! To je ona pravda koja vrijedi za svakog, za svakog pojedinca u ljudskom društvu bez obzira na njegov društveni položaj. To je pravda za malog, ali i za takozvanog uglednog čovjeka, ta pravda jednako važi i za protivnika i za neprijatelja. Kur'an poziva i upućuje na ovakvu pravdu! Kada razmislimo šta biva i šta može biti sa čovjekom i sa ljudskim društvom ako žive bez kur'anske pravde, onda tek uviđamo punu važnost i značaj pravila koja nam Kur'an pruža. Poznato je da je čovjek izložen svakojakim uticajima. Izložen je svojim vlastitim, nutarnjim prohtjevima koji ga pozivaju na razne grijeha, na stranputicu, na zabludu. Često puta okolnosti i prilike koje prate čovjeka pogoduju ostvarenju tih prohtjeva. Kada se prohtjevi u čovjeku i okolnosti i prilike jedne sredine u kojoj čovjek živi udruže i spoje, onda čovjek lahko pada pod uticaj grijeha i loših navika. Pijančevanje, kockanje, krađe, razni drugi loši običaji i navike, nemarnost ljudi prema samim sebi, nemar prema porodici i prema svojoj djeci su grijesi kojima čovjek svakodnevno ne može odoljeti. U takvom slučaju dolazi do jedne anarhije, do poremećenosti u čovjeku i u njegovom životu. U njemu postaje sve poremećeno, nepravilno i neuređeno. Ako čovjek ne uspije i ne nađe načina da u sebi samom zavede red, da sredi u sebi svoje razne želje i prohtjeve, kako nas to Kur'an uči, onda je izložen velikoj opasnosti.

Isto tako, ako u ljudskom društvu nema pravde, ako ne vlada pravda i red, onda će u društvu također zavladata nered i nasilje. Nestat će međusobnog povjerenja i u tom slučaju nestat će i prave sigurnosti među ljudima. Život

postaje mučenje i pakao! Zato nam Kur'an pruža pravila istinske i savršene pravde. Kur'an nas zove da tu pravdu prihvatimo, da je primijenimo i da se tako spasimo teškog života i pakla, i na ovom i na budućem svijetu. Pored ajeta kojeg smo prošli put tumačili u Kur'an i Kerimu ima još veliki broj ajeta koji pozivaju ljude ka pravdi. Treba neke od tih ajeta da pogledamo i razmotrimo njihovo značenje i smisao, pa će nam postati jasnije kakvu savršenu i potpunu pravdu islam preporučuje ljudima.

U Kur'anu se kaže: ***Kada sudite među ljudima sudite pravedno.*** U drugom ajetu se kaže: ***Neka vas ne navede ni mržnja prema nekim ljudima ili njihova mržnja prema vama da im budete nepravedni. Budite pravedni svakom pa i protivniku, jer to je bliže pravoj pobožnosti.*** Dalje se u jednom ajetu kaže: ***O vjernici budite nosioci i izvršioци pravde, pravedni svjedoci budite kad svjedočite makar to bilo i protiv vas samih, makar se radilo o vašim roditeljima ili vašim bližnjim rođacima.***

Ovi ajeti imaju dalekosežno značenje za život ljudi u svim vremenima pa i u današnje vrijeme. Uvijek je bilo i danas ima ljudi i čitavih naroda koji su sebični i pristrasni u tumačenju pravde. Egoizam i pristrasnost u tumačenju pravde ogleda se u tome kada ljudi i narodi traže pravdu samo za sebe, a kad se radi o drugim ljudima i narodima, onda se pravda i ne spominje. U daljoj i bližoj historiji, nažalost, nalazimo brojne takve primjere. Pogrešan pojam o pravdi uvukao se i među muslimanske narode i u muslimanske zemlje, pa često puta nalazimo gdje su umjesto pravde i čovječnosti ljudima ovladali osjećaji grubosti i nepravde. Moramo se sjetiti nekih primjera koje manje-više svi poznajemo. Prije nekoliko godina u jednoj muslimanskoj zemlji javio se jedan novi pokret, jedna revolucija, revolucija progresa i napretka. Kad je ta revolucija ovladala zemljom počela je primjenjivati strogost koja se brzo preobrazila u nepravdu. Počeli su primjenjivati skoro sve ono protiv čega su se u parolama borili. Za nekoliko dana uhapšeno je 25 hiljada nevinih ljudi. To su bili ljudi koji su po svakom pravu, i ljudskom i božanskom, na lijep, miran i legalan način tražili da se u toj muslimanskoj zemlji uspostave zakoni i društveni red koji se zasnivaju na islamu. Samo su to tražili! Zbog toga su došli u sukob sa revolucionarnom vlašću koja se sa njima obračunala na najnemilosrdniji način. Hiljade

ljudi bačeno je u tamnice, u njima su izlagani mučenjama i torturama kava jedino nalazimo u fašističkim logorima. Uslijed fizičkih i psihičkih tortura, uslijed nezamislivih represalija zatvorenici su gubili pamet i umirali u najtežim mukama. Nismo čuli da se igdje u svijetu podigao glas protiv ove okrutne vlasti. Nije bilo međunarodnog glasa koji bi jasno optužio egzekutore i rekao da ne dolikuje nijednom čovjeka da se tako ponižava i uništava njegovo dostojanstvo. Niko nije digao glas i rekao da su u ovoj zemlji pređene sve granice čovječnosti. Zašto? Zašto svi šute? Zar od svih nas opća, ljudska pravda ne zahtijeva da dignemo svoj glas protiv tlačenja i mučenja ljudi?! Ljudi ponekad zataje, naročito kad se radi o onima za koje mislimo da ne treba imati pravde ni milosti. Nije se podigao glas pobune nigdje u svijetu jer se radilo o grupi ljudi muslimana. Ne znam šta bi drugo rekao! Izostao je glas osude jer su mučeni ljudi koji su tražili islamski poredak u muslimanskoj zemlji. Ne znam da postoji neki drugi razlog! To nije ona savršena pravda koju ljudi treba da zastupaju, koju treba da ispovijedaju, koju treba da traže i svima jednako osiguraju.

Zato Kur'an kaže: ***Budite pravedni prema neprijatelju, pa i prema protivniku.*** To je veličanstvena pravda! To je božanska pravda. Ljudi se često pitaju čime objasniti tako brzo širenje islama od svoga nastanka do danas? Za nekoliko godina islam se proširio u Perziju, Sjevernu Afriku u Evropu. Za 90 godina već je bio daleko na granicama Francuske. Neki kažu da je islam ovo postigao silom i nasiljem. Prvi muslimani su kažu islam širili ognjem i mačem. Ne, to nije tačno! Gdje god su došli islamski principi o pravdi ljudske duše i ljudska srca su ih rado primali. To je bio osnov brzog širenja islama. Historija bilježi užasne i strašne primjere licemjerja u primjeni pravde. Jedna te ista stvar traži se i proglašava pravdom na jednom, a nepravdom na drugom mjestu. Takvu pravdu islam neće. Ovu islamsku, kur'ansku pravdu, njen duh i njen smisao primjenjivao je Muhamed alejhisselam i njegovi prvi sljedbenici. Pomoću te i takve pravde osiguravali su budućnost islamu.

Pogledajmo primjere iz života i postupaka prvih muslimana. Pod kraj svog života Muhamed alejhisselam ustaje i drži kratak govor. Okupljenim ashabima kaže: ***Jesam li koga možda u životu od vas udario? Molim vas, evo me ovdje pred svima, pa neka mi zada isti udarac.***

Jesam li koga uvrijedio? Evo neka mi vrati na isti način. Jesam li uzeo nečiju imovinu, a da je nisam naknadio? Neka evo odmah naknadi iz moje imovine. Nemojte da bi iko rekao: Neću da ulazim u hater Božijem poslaniku. Pazite, nikakva hatera i nikakve mržnje s moje strane ne može biti kad se radi o pravdi. Znajte, najdraži mi je od vas onaj koji traži pravdu za sebe pa i od mene. Ili, ako neće tražiti naknadu za imovinu koju sam mu možda uzeo neka mi halali, jer ja želim da izađem pred Allaha, dž.š., čiste savjesti i čista srca. To je pred kraj svog života, pred smrt, govorio Muhammed, a.s. Tom prilikom ustaje jedan čovjek i kaže: O Božiji poslanice dužan si mi tri dirhema. Na to mu Alejhisselam kaže: Ja se zaista ne sjećam. Ali, takve riječi neću opovrgnuti, neću ti tražiti ni zakletve. Prihvatam tvoje riječi i hoću da ti se odmah vrate tri dirhema. Zatim, naređuje jednom čovjeku, svome bližnjem da odmah uzme tri dirhema iz njegove imovine i da ih vrati ovom čovjeku. Nakon toga čovjek mu kaže: Sjećaš li se kad je jednom prilikom naišao jedan siromah i zatražio od tebe tri dirhema. Ti nisi imao novaca da mu daš i rekao si meni da to učinim. I ja sam mu dao tri dirhema. To su ta tri dirhema što si mi dužan. Alejhisselam je rado, mirne duše taj dug naknadio. Alejhisselam je tražio od ljudi da svoje pravo traže od njega, a sebe stavio na raspolaganje da se pravda i nad njim potpuno primjeni. Sjetimo se prvih dana iz historije islama i teških slučajeva poput onoga sa hazreti Pejgamberovim amidžom, hazreti Hamzom. U jednom boju sa idolopoklonicima Pejgamberov amidža hazreti Hamza je poginuo. Idolopoklonici su ga izmrcvarili na grozan način. Nakon mrcvarenja došla je jedna žena i kao prava divljakinja džigerice poginuloga hazreti Hamze kidala zubima i bacala ih oko sebe kao zvijer. Kada je Alejhisselam to vidio u njemu se javila pomisao za osvetom. Ali dolazi ajet koji kaže: **Nemojte da bi vas mržnja prema ljudima navela da budete nepravedni i nedostojni.** Poslaniku dolazi božanski glas da nesmiije tako činiti. Ne smiješ mrcvariti ljude, ni onda kad drugi mrcvare tebe. Ti moraš čuvati ljudsko dostojanstvo i nad svojim neprijateljem, moraš poštovati čovjeka i ljudsko dostojanstvo. Muhamed alejhisselam odstupa od pomisli da čini nešto slično, a uvijek poslije toga u naredbi koju izdaje vojnicima koji pođu u borbu stajalo je jasno upozorenje: *Nikada i nigdje ne smijete mrcvariti protivnika neprijatelja. Nijednog čovjeka ne smijete mrcvariti, ne smijete ubiti ženu,*

ne smijete ubiti dijete, ne smijete ubiti starca, ne smijete ubiti svećenika, ne smijete mrcvariti i ubijati neboraćko stanovništvo. To su bile popratne naredbe i preporuke koje bi izdavao svojim ljudima kada bi polazili u borbu. Tako su poslije činili i halife koji su se držali Muhammedovog, a.s., pravca. To je pravda prema svakome, poštivanje svakog čovjeka. Sjetimo se i drugih primjera. Jedna ugledna žena iz plemena Mahsum počinila je krađu za vrijeme Alejhisselama. Njeno pleme prvo je ustalo da je spasi kazne koju treba da snosi po šerijatu. Našli su čovjeka koji je bio najbliži Alejhisselamu i koga je Alejhisselam posebno volio, čovjeka zvanog Usame. Našli su ga i zamolili da ode i moli Pejgambera da se ne primjeni kazna nad tom ženom. Alejhisselam kaže Usami, koga je izuzetno volio: *Zar ćeš tražiti da se ne primjeni kazna prema Božijoj odredbi nad osobom koja je ugledna. Znajte, prijašnji narodi su propali i propadali posebno zbog toga što su jednostrano i pristrasno primjenjivali pravdu. Kada bi neki ugledan čovjek počinio krađu ili kakav kriminal, onda bi ga oslobodili i ne bi nad njim primjenjivali zakonske mjere. A kad bi krađu ili kakav kriminal počinili mali, slabi ljudi iz naroda, onda bi nad njima primjenjivali pravdu i strogost zakona. Kunem vam se kad bi moja kći Fatima ukrala i nad njom bi primijenio kur'anski propis i kaznio bih je.* To je savršena pravda! I tako je i činjeno! Takva pravda primjenjivala se i mnogo kasnije nakon smrti Alejhisselama.

Za vrijeme Omejevičke vladavine bijaše jedan pravedni vladar Omer Ibn Abdul-Aziz. Jednom prilikom dođoše mu ljudi i rekoše da se sastala grupa ljudi na skrivenom mjestu i piju alkohol. Zna se da je po islamu alkohol zabranjen i da islamska država mora strogo progoniti pijančevanje. Svako ko pije mora podnijeti određenu zakonsku kaznu koja je predviđena samim Kur'anom. Halifa naređuje da sve članove tog društva kazne prema propisima šerijata. Neki ljudi ga savjetuju da poštedi kazne jednog čovjeka koji je samo sjedio u pomenutom društvu i koji uopće nije pio. Naprotiv, zna se da je dobar musliman i da je taj dan postio. Halifa naređuje da se upravo taj čovjek prvi kazni i podsjeti ih na ajet iz Časnog Kur'ana u kome Allah dž.š., kaže: **Allah vam je objavio u Kur'anu pravilo kada čujete i vidite da se negdje na jednom mjestu gaze, krše Božiji propisi i da se s njima neko izigrava, onda u takvom društvu nemojte sjediti. Ako bi ste tamo sjedi-**

li, onda bi ste i vi bili kao oni. To je potpuna pravda! Sve je to zasnovano na Kur'anu i učenju Alejhisselamovom.

Jednom prilikom Muhammed, a.s., savjetuje ashabe ovim riječima: *Allah mi je preporučio nekoliko vrlina, pa ih i vama preporučujem. Budete iskreni prema Bogu i prema njegovim propisima, javno i tajno, u društvu i kad ste sami. Poštujte propise Božije i od njih se ne grijehite. Preporučujem vam pravdu u svakoj prilici. Preporučujem vam umjerenost u bogatstvu i siromaštvu. Kada najviše imate umjerenost živite, ne rasipajte. A ako zapadnete u bijedu i siromaštvo, nemojte previše kloniti, nego čuvajte ljudsko dostojanstvo.*

Iz svih ovih primjera nama postaje jasno da je Kur'an, zaista, putokaz pravom putu. Toga trebamo biti svjesni kako bi smo znali da se koristimo tim blagom. Ramazan je posebna prilika i posebno vrijeme za korištenje ovog kur'anskog blaga. To je najbolja prilika za buđenje naše savjesti i svijesti, da otklonimo od sebe gaflet i nemarnost. Na taj način izražavamo i dužno poštovanje prema ramazanu. U jednom hadisu Alejhisselam kaže: *Ko uz ramazan ne napusti nevaljale riječi i nevaljale poslove nema potrebe da samo gladauje, da samo ostavi jelo i piće.* U drugom hadisu kaže: *Promašio je i udaljio se od Božije milosti onaj čovjek koji dočeka ramazan i provede ga, a u njemu ne stekne i ne zasluži Božiji magfiret, praštanje grijeha od Boga, dž.š.*

Ramazan je prilika da se čovjek pomoću tevbe očisti od svih nevaljaština i grijeha koje je možda kroz život stekao. Na taj način su prvi muslimani provodili ramazan. Na taj način su shvaćali i razumijevali Kur'an i njegove vrijed-

nosti. Zato su bili čisti i zdravi u svojoj suštini, dobri i pravedni jedni prema drugima. Živjeli su bez međusobne mržnje, spletkarenja i svađe. Zato sudije i sudovi u prvim danima i godinama islama skoro nisu imali posla. Zjapili su prazni. Tako se u jednoj istorijskoj bilješci opisuje jedan slučaj poslije smrti Alejhisselama.

Nakon što je Poslanik, a.s., preselio na ahiret halifa Ebu Bekr imenovan je poglavarom muslimana. On je za kadiju glavnog grada Medine odredio hazreti Omera koji mu je inače bio saradnik i pomoćnik. Nakon izvjesnog vremena, hazreti Omer dolazi halifi Ebu Bekru i traži od njega da ga oslobodi te sudijske dužnosti u Medini. Ebu Bekr ga pita za razlog takvog zahtjeva. Pita ga da li je to zbog težine i delikatnosti posla sudije. Hazreti Omer odgovara da je pravi razlog to što u Medini uopće ne treba sudija. Svaki stanovnik Medine zna svoju dužnost i potpuno je i pravilno izvršava. Svaki od njih želi dobro drugome kao što želi samom sebi. Kad neko od njih za kratko vrijeme bude odsutan, svi pitaju za njega gdje je i šta je s njim. Ako se neko od njih razboli drugi ga obilaze, ako neko osiromaši, drugi ga pomaže, nekoga zadesi nesreća, drugi mu pomažu. Njihova vjera je iskrenost i međusobno savjetovanje. Njihov moral je upućivanje na dobro, a odvracanje od zla. Ti se ljudi uopće ne parniče. I spominje mu da po godinu dana niko ne bi došao u sud. To je u neku ruku odumiranje sudske vlasti, ali i primjer izgrađivanja plemenitih i savjesnih građana. To je moguće ostvariti pomoću jedne zdrave vjere i zdravog učenja.

Da nas dragi Allah, dž.š., uputi i pomogne da pravilno shvatimo sve njegove upute i propise i da ih pravilno primijenimo u svom životu.